

**Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до деяких законів України щодо проходження
військової служби особами, звільненими умовно-достроково
від відбування покарання для проходження
військової служби за контрактом»
(реєстр. № 15225 від 11.05.2026)***

***Анотація.** В інформаційній довідці досліджується правове обґрунтування можливості збільшення обсягу прав військовослужбовців з числа осіб, звільнених умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом. Дослідження проведено у контексті пропозицій, передбачених у проєкті Закону України реєстр. № 15225 від 11.05.2026 (далі – законопроект).*

Розглядається відповідність законопроекту вимогам Конституції України та Кримінального кодексу України (далі – КК України), усталеним правилам нормопроєктування, положенням чинного законодавства, що визначають основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, а також проходження в Україні військової служби.

За результатами дослідження виявлено ризики, які в подальшому можуть ускладнити належну реалізацію закону під час правозастосовної діяльності, досягнення проголошеної в ньому мети щодо вдосконалення правового регулювання порядку проходження військової служби за контрактом особами, звільненими умовно-достроково від відбування покарання, зрівняння їх правового статусу з іншими категоріями військовослужбовців.

***Ключові слова:** військовослужбовці, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, гарантії соціального і правового захисту військовослужбовців, проходження військової служби, право військовослужбовців на відпустки, звільнення з військової служби за контрактом.*

Вступ

Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності» (від 08.05.2024 № 3687-IX) (далі – Закон № 3687-IX) КК України було доповнено статтею 81-1, згідно з якою під час проведення мобілізації та/або дії воєнного стану до осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, судом може бути застосовано умовно-дострокове звільнення для проходження ними військової служби за контрактом.

Одночасно у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (від 20.12.1991 № 2011-XII) (далі – Закон № 2011-XII) статтю 10-1 «Право військовослужбовців на відпустки. Порядок надання військовослужбовцям відпусток та відкликання з них»

доповнено пунктом 24, у якому визначено, що військовослужбовцям вищезазначеної категорії щорічна основна відпустка не надається, але може надаватися відпустка за сімейними обставинами та з інших поважних причин тривалістю не більше 10 календарних днів. Окрім того, таким військовослужбовцям на підставі висновку військово-лікарської комісії надається відпустка (виключно за місцем перебування закладів охорони здоров'я) для лікування у зв'язку з хворобою або відпустка для лікування після поранення (контузії, травми або каліцтва) із збереженням грошового та матеріального забезпечення.

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-ХІІ (далі – Закон № 2232-ХІІ) доповнено Главою ІІІ-2, у якій визначено особливості прийняття на військову службу за контрактом та проходження військової служби у Збройних Силах України (далі – ЗСУ) особами з числа громадян, яких умовно-достроково звільнено від відбування покарання (Закон № 3687-ІХ). Зокрема, частиною третьою статті 21-6 Закону № 2232-ХІІ передбачено, що особи, звільнені умовно-достроково від відбування покарання, проходять військову службу *виключно* у відповідних *спеціалізованих підрозділах* військових частин (*спеціалізованих* військових частинах), порядок створення та функціонування яких визначається Міністерством оборони України.

Згідно з положеннями статті 21-7, частини сьомої статті 26 Закону № 2232-ХІІ військовослужбовці вказаної категорії звільняються з військової служби лише: а) за станом здоров'я – на підставі відповідного висновку (постанови) військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби; б) у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення або обмеження волі; в) у зв'язку із закінченням особливого періоду або оголошенням рішення про демобілізацію.

Водночас, як виявила практика застосування вищенаведених положень законодавства, вони вочевидь безпідставно обмежують, порівняно з іншими категоріями військовослужбовців, обсяг прав військовослужбовців з числа осіб, звільнених умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом.

Насамперед, це стосується: відсутності у зазначеної категорії військовослужбовців права на щорічну основну відпустку, додаткову відпустку після звільнення з полону, відпустку для лікування за висновком військово-лікарської комісії за місцем проживання або за місцем проходження служби; неможливості для цих військовослужбовців проходити військову службу в інших підрозділах ЗСУ, окрім спеціалізованих підрозділів військових частин; відсутність таких підстав для звільнення з військової служби цієї категорії військовослужбовців, як досягнення граничного віку перебування на військовій службі, звільнення з полону, інвалідність тощо.

Попри це, усі перелічені вище та деякі інші права військовослужбовців передбачені відповідними положеннями згаданих вище законодавчих актів. Визначальним принципом Закону № 2011-ХІІ, закріпленим у його преамбулі, є встановлення *єдиної системи* соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Як наслідок, «Загальні положення»

цього Закону визначають єдині гарантії соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей (стаття 1-2), а також заборону обмежень прав військовослужбовців (стаття 2). Виходячи зі змісту статей 2, 5 Закону № 2011-XI, сфера його дії поширюється на усіх військовослужбовців ЗСУ та інших утворених відповідно до законів України військових формувань під час їх безпосередньої участі у здійсненні та/або забезпеченні здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України, а також на членів їх сімей.

З огляду на викладене, з метою створення належних умов проходження військової служби особами, звільненими умовно-достроково від відбування покарання, та забезпечення їх рівних прав з іншими військовослужбовцями, підготовлено досліджуваний законопроект.

Основна частина

У законопроекті досягнення проголошеної мети пропонується забезпечити шляхом внесення відповідних змін до Законів № 2011-XII та № 2232-XII.

Зокрема, пропонується доповнити пункт 24 статті 10-1 Закону № 2011-XII положеннями щодо поширення на військовослужбовців із числа осіб, звільнених умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом: права на щорічну основну відпустку тривалістю 30 календарних днів; права на додаткову відпустку після звільнення з полону; можливості проведення відпустки для лікування за висновком військово-лікарської комісії за місцем проходження військової служби або за місцем проживання; надання військовослужбовцям-жінкам цієї категорії права на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами тощо.

У Законі № 2232-XII пропонується доповнити частину третю статті 21-6 та частину сьому статті 26 положеннями, що передбачають можливість переведення військовослужбовців із числа осіб, звільнених умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, зі спеціалізованих підрозділів військових частин (спеціалізованих військових частин) до інших підрозділів Збройних Сил України та підстав для такого переведення, істотного розширення переліку підстав для припинення (розірвання) контракту цих військовослужбовців та звільнення їх з військової служби тощо.

За результатами проведеного дослідження, підтримуючи необхідність вдосконалення правового статусу військовослужбовців зазначеної категорії та умов проходження ними військової служби, з урахуванням передбачених у законопроекті пропозицій, вважаємо за доцільне відзначити таке.

Вбачається, що викладена у пункті 24 статті 10-1 Закону № 2011-XII пропозиція щодо надання військовослужбовцям-жінкам, звільненим умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, права на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами, не повною мірою співпадає з вимогами пункту 19 цієї ж статті.

Положення пункту 19 статті 10-1 Закону № 2011-XII передбачають можливість надання військовослужбовцям-жінкам в особливий період та під час дії воєнного стану, окрім зазначеної, інших видів відпусток. Зокрема – відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а в разі якщо дитина потребує домашнього догляду – тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку; при цьому якщо обоє батьків є військовослужбовцями, – одному з них така відпустка надається за їх рішенням.

Доповнення тексту законопроекту усіма видами відпусток для військовослужбовців-жінок, передбачених пунктом 19 статті 10-1 Закону № 2011-XII, повністю відповідало би заявленій меті щодо збільшення обсягу прав військовослужбовців, звільнених умовно-достроково від відбування покарання на підставі статті 81-1 КК України, зрівняння їх правового статусу з іншими категоріями військовослужбовців.

У першому абзаці частини третьої статті 21-6 Закону № 2232-XII (у редакції законопроекту) слово «виключно» доцільно замінити словосполученням «після укладення контракту», далі по тексту.

За своєю спрямованістю запропоновані зміни до цієї статті стосуються саме встановлення можливості військовослужбовців зазначеної категорії проходити військову службу, окрім спеціалізованих військових частин (підрозділів), як це наразі передбачено Законом № 2232-XII, також й в інших підрозділах ЗСУ. Зокрема, частину третю статті 21-6 цього Закону пропонується доповнити другим абзацом такого змісту: *«Військовослужбовці можуть проходити військову службу в інших підрозділах Збройних Сил України після проходження військової служби у спеціалізованих підрозділах військових частин (спеціалізованих військових частинах) протягом не менше одного року з дня набрання чинності контракту про проходження військової служби»* (в редакції законопроекту).

Тобто наявність у другому та третьому абзацах, якими пропонується доповнити частину третю статті 21-6 Закону № 2232-XII, положень, що визначають підстави та порядок проходження військовослужбовцями вказаної категорії військової служби в інших військових підрозділах та частинах, суперечить чинному припису першого абзацу цієї частини щодо винятковості проходження ними військової служби лише у спеціалізованих підрозділах військових частин або у спеціалізованих військових частинах.

Окрім того, вбачається доцільним розглянути питання про виключення *«територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, вищих військових навчальних закладів, навчальних центрів, закладів (установ)»* з пропонуваного переліку альтернативних військових частин та закладів (установ), у яких військовослужбовці, із числа осіб, звільнених умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, можуть проходити подальшу військову службу за висновком (постановою) військово-лікарської комісії про придатність, наведеного в абзаці третьому частини третьої статті 21-6 Закону № 2232-XII (у редакції законопроекту).

Військова служба у зазначених територіальних центрах та навчальних закладах, окрім належного фізичного стану, з об'єктивною необхідністю, обов'язково передбачає наявність у військовослужбовців високого рівня моральної підготовки та виховання, певної психологічної стійкості, а також розвинутих навиків ввічливої, позитивної комунікації й спілкування з іншими особами.

Законопроект у частину сьому статті 26 Закону № 2232-XII вносяться зміни щодо розширення підстав припинення (розірвання) контракту та звільнення з військової служби зазначеної категорії військовослужбовців, зокрема у зв'язку із закінченням особливого періоду або оголошенням рішення про демобілізацію.

Доречно доповнити його положенням про можливість звільнення осіб, які уклали контракт на строк до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію та вислужили не менше 24 місяців військової служби за контрактом, якщо вони не висловили бажання продовжувати військову службу під час особливого періоду.

Аналогічний припис передбачено пунктом 2 частини п'ятої статті 26 чинного Закону № 2232-XII, у якій визначено загальні підстави припинення (розірвання) контракту та звільнення з військової служби військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом.

Отже, вищеназвані положення досліджуваного законопроекту не повною мірою відповідають встановленим Законом України «Про правотворчу діяльність» вимогам щодо повноти, правової визначеності та системності змісту нормативно-правового акта, узгодженості його норм між собою. У подальшому це може ускладнити реалізацію законопроекту під час правозастосовної діяльності та досягнення його мети щодо вдосконалення правового регулювання порядку проходження військової служби за контрактом особами, звільненими умовно-достроково від відбування покарання, приведення їх правового статусу у відповідність з іншими категоріями військовослужбовців.

Висновок

Попри актуальне значення законопроекту (реєстр. № 15225 від 11.05.2026), він містить деякі ризики, які у подальшому можуть перешкодити його належній реалізації та досягненню проголошеної мети, внаслідок чого потребує корегування.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*